

Naratívna psychológia – vedecké skúmanie individuálnej a skupinovej identity

JÁNOS LÁSZLÓ

Psychologický ústav Maďarskej akadémie vied a Univerzita v Pécsi

Profesor János László pracuje v Psychologickom výskumnom ústave Maďarskej akadémie vied, kde vedie Oddelenie sociálnej psychológie a Naratívnu výskumnú skupinu. Od roku 1989 prednáša na univerzite v Pécsi, je zakladateľom Psychologického ústavu na univerzite, ktorý v období rokov 1998–2008 tiež viedol. V súčasnosti je garantom psychologickej doktorskej školy a vedúcim Katedry sociálnej psychológie. Vedúcu funkciu vykonával vo viacerých medzinárodných vedeckých organizáciach, v súčasnosti je členom spoločenskovedného kuratória programu EÚ COST (Európska spolupráca v oblasti vedy a techniky). Hostoval a prednášal na univerzitách v Toronte, Aarhus, Siegene, Padove, Ríme, Linzi, Brage. Je zakladateľom periodika Journal of Cultural and Evolutionary Psychology, ktorého bol v rokoch 2002–2005 šéfredaktorom.

Na základe výsledkov výskumov vedených profesorom Lászlóm bol založený a medzinárodne prijatý odbor vedeckej naratívnej psychológie. Podstatou tejto novej vedeckej paradigmy je, že na základe správania sa a komunikácie ľudí v ich prirodzenom prostredí umožňuje odboru získavať vedecké poznatky a vyvodiť závery o ich osobnosti alebo psychologickom stave a sociálnom statuse. Podľa spôsobu priradenia jazykových a kompozičných vlastností v naratívoch o životnom príbehu jednotlivca alebo o histórii spoločenských skupín, napríklad národov tak možno v orálnych a písomných diskurzoch skúmať psychologické procesy tvorby identity. Analýza sa uskutočňuje pomocou počítačového programu NarrCat. Pojmy a postupy vedeckej naratívnej psychológie umožňujú komplexný prístup k výskumu, kde nie je možná súdobá analýza (napríklad v prípade historických textov).

Prednáška odznela v ÚSvL SAV 14. 4. 2011.

ABSTRAKT

Naratívy sa všeobecne chápu ako koherentné, časovo a príčinne usporiadané opisy udalostí. Tento príspevok uvádza nový prístup ku skúmaniu naratívnej psychológie, ktorý nadväzuje a čerpá z vedeckej tradície psychológie, ale zároveň prináša nové poznatky z empirického skúmania psychologickej konštrukcie významu (László 2008). Vedecká naratívna psychológia sa dôsledne a detailne zaoberá vzťahmi medzi jazykom a psychologickými procesmi ľudí alebo presnejšie medzi naratívami a identitou. To ju odlišuje od predchádzajúcich psychometrických výskumov, ktoré merali korelácie medzi používaním jazyka a psychologickými stavmi (Pennebaker and King 1999; Pennebaker et al. 2003). Vedecká naratívna psychológia predpokladá, že skúmanie naratívu ako sprostred-

kovateľa komplexných psychologických obsahov vedie k empiricky podloženému poznaniu o spoločenskej adaptácii ľudí. Vo svojich životných príbehoch si jednotlivci, rovnako ako skupiny v históriách svojej skupiny, skladajú významné udalosti svojho života. Skladba príbehu, ktorá je súčasne konštrukciou významu, odhaľuje spôsoby, akými rozprávači organizujú svoje vzťahy k sociálnemu svetu alebo konštruujú vlastnú identitu. Organizovanie príbehov a kvalita ich prežívania vypovedajú o potenciálnej adaptabilite rozprávačov a ich schopnosti vyrovnávať sa so životnými udalosťami.

Naratívy sa všeobecne chápu ako koherentné, časovo a príčinne usporiadané opisy udalostí. Túto minimalistickú definíciu väčšinou dopĺňajú ďalšie kritériá, podľa ktorých príbehovosť vyžaduje, aby skutočné alebo fiktívne postavy vyvíjali v istom čase istú cielene zameranú činnosť. Plne rozvinutý naratív obsahuje prvotný stabilný stav, zahŕňajúci legitímne usporiadanie vecí, vrátane obvyklých prianí a presvedčení postáv, ďalej rozpor, ktorý usporiadanie naruší, pokusy znovunastoliť počiatočný normálny stav, potom nový, často zmenený stav, a nakoniec záverečné zhodnotenie, ktoré načrtáva morálny odkaz príbehu.

Naratívy, či už ústne, písomné alebo obrazové, vychádzajú z naratívneho myslenia. Je to prirodzená, univerzálna, vrodená schopnosť ľudskej mysle. Evolučné zdôvodnenia naratívneho myslenia zdôrazňujú jeho schopnosť zakódovať odklon od normy a jeho mimetickú silu. Ricoeur (1981–1987) odvodzuje predstavy času u ľudí od naratívnej schopnosti. V súčasnosti sa mozgové mechanizmy naratívneho myslenia sledujú pomocou zložitých prístrojov, zobrazujúcich mozog. Napriek tomu naratívne formy, rovnako ako predstavy o čase alebo jazyky, demonštrujú širokú kultúrnu rôznorodosť. Táto variabilita potvrdzuje socio-kultúrne teórie naratívu (Turner 1981), ktoré zdôrazňujú kultúrnu evolúciu naratívnych foriem. Podľa nich naratívne žánre modelujú charakteristické zámery, ciele a hodnoty, ktoré má určitá kultúrna skupina spoločné.

Naratívne myslenie možno postaviť do protikladu k paradigmatickému alebo logicko-vedeckému mysleniu (Bruner 1986). Keď uvažujeme v duchu *paradigmatického alebo logicko-vedeckého spôsobu myslenia*, pracujeme s abstraktnými pojmami, konštruujeme pravdu pomocou empirických dôkazov a metódami formálnej logiky, a pritom hľadáme kauzálne vzťahy, ktoré predpokladajú univerzálnu pravdu. Keď využívame *naratívny spôsob*, skúmame ľudské alebo ľudským podobné zámery a činy, ako aj príbehy, ktoré sa k nim viažu, a ich následky. Je to spôsob, ktorý dáva prednosť skôr pravdepodobnosti ako pravde, a ašpiruje na to, aby vytvoril realistické zobrazenie života. Bruner (1986, 11–12) ilustruje tieto dva typy kauzality takto: “Termín naratív funguje inak v logickej propozícii ‘ak x, tak y’ a inak v naratívnej výpovedi ‘Kráľ zomrel, a potom zomrela kráľovná.’ Prvý hľadá univerzálnu pravdu, druhý konkrétne prepojenie dvoch udalostí – žiaľ nad smrťou, samovražda, odsúdenie na smrť.” Inými slovami, naratívne myslenie chce nájsť význam alebo nastoliť koherenciu.

Naratívy neopisujú udalosti tak, ako ich možno vidieť v živote z vonkajšieho pohľadu, ale konštruujú ich naratívnyimi formami a kategóriami tak, aby našli (vnútorný) *zmysel* udalostí. Naratívne teórie sú *konštruktivistické teórie*.

Naratívne teórie a naratívny prístup sa rozšírili do viacerých disciplín. Napríklad historiografia bola k tomuto prístupu náchylná veľmi skoro (White 1973, 1981). Každý historický text odznova rozpráva udalosti podľa ich vnútorných vzťahov vo svetle exis-

tujúceho právneho a morálneho poriadku, takže má všetky vlastnosti naratívu. Realita týchto udalostí tak nespočíva v skutočnosti, že sa udiali. Závisí skôr od ich zapamätávania (napríklad pripomínania) a od ich schopnosti nájsť si miesto v chronologicky zoradenej sekvencii. “Závažnosť historického naratívu spočíva v závažnosti samotnej reality; historický naratív prepožičiava realite formu, čím ju robí žiadanou, dáva jej procesom formálnu koherenciu, ktorú obsahujú iba príbehy.” (White 1981, 19).

Aby historické opisy zvýraznili realistickosť a pravdivosť reálneho života, využívajú rétorické figúry a hlboko súvisia s možnosťami vedomia; to znamená s tým, čo historické postavy mohli vedieť, myslieť si a cítiť. Historiograf ako rozprávač volky nevolky zaujme naratívnu pozíciu. Nemôže uniknúť funkcionalite naratívu, ani potrebe „použiteľného” príbehu. Samotný pôvod modernej historiografickej vedy tak úzko súvisí s národnou históriou, ktorú vyžadoval nacionalizmus 19. storočia.

Naratívny prístup sa dostal do psychológie koncom osemdesiatych rokov 20. storočia. Termín naratívna psychológia zaviedol Theodor Sarbin vo svojej významnej knihe (Sarbin 1986), v ktorej tvrdil, že ľudské konanie možno najlepšie vysvetliť príbehmi, a že toto vysvetlenie by mali prinášať kvalitatívne výskumy. Naratívne opisy sú trvalou súčasťou spoločenského konania. Udalosti sa spoločensky zviditeľňujú pomocou naratívov a očakávania budúcich udalostí vyplývajú, poväčšine, práve z nich. Keďže naratívy sú podstatou udalostí každodenného života, aj samotné udalosti sa stávajú podobné príbehom. Nadobudnú skutočnosť “začiatku”, “vrcholu” či “Nadiru” a “konca”. Interpretácia príbehov vysvetľuje podľa Sarbina spoločenské konanie.

V tom istom roku vyšla ďalšia kniha, *Actual Minds, Possible Words* (1986, Skutočné mysle, možné slová), v ktorej Jerome Bruner skúmal “naratívny spôsob poznania” empirickejším spôsobom. Približne v rovnakom čase Dan McAdams (1985) vytvoril teóriu a kódovací systém na interpretáciu životopisných naratívov v personálnej tradícii. Staví na eriksonovskej tradícii, ktorá predpokladá úzky vzťah medzi životným príbehom a osobnou identitou. Je pre ňu typické, že rôzne charakteristiky identity čerpá z obsahu a štruktúry životných príbehov. Zatiaľ čo skoršie psychologické štúdie sa zameriavali na produkciu a pochopenie príbehu v kognitivistickej tradícii, nová naratívna psychológia sa obrátila k problematike konštruovania a fungovania identity. Naratívna metateória nadobudla mimoriadny vplyv v teórii seba a v teórii identity, kde na základe životného príbehu vytvorila neesenciálne riešenie problému jednoty a identity individuálneho Ja (Bamberg and Andrews 2004; Brockmeier and Carbaugh 2001; Bruner 1990; Freemann 1993; Ricoeur 1991; Spence 1982). Konceptiu naratívu ako spôsobu konštrukcie identity zhrnul Polkinghorn (1988) slovami:

Vedecké nástroje, ktoré humanistické disciplíny používajú v prístupe k pojmu seba, sú vo všeobecnosti tradičné výskumné postupy vytvorené exaktnou vedou na lokalizáciu a meranie objektov a vecí. Svoju osobnú identitu a pojem seba získavame tvorbou naratívnej konfigurácie, pričom svoju existenciu skladáme do jednotného celku tak, že ju chápeme ako jeden pokračujúci príbeh. Stojíme uprostred svojich príbehov a nemôžeme vedieť, ako sa budú vyvíjať; v priebehu nových udalostí, ktoré nám vstupujú do života, musíme ustavične prepisovať jeho fabulu. Pojem seba nie je teda niečo statické, ani substanciálne, ale je to konfigurovanie osobných udalostí do historickej jednoty, ktorá zahŕňa nielen to, čím jednotlivec bol, ale aj to, čím bude. (Polkinghorne 1988, p. 150)

Nedávno sa objavil nový smer naratívnej psychológie, ktorý čerpá z vedeckej tra-

dície psychológie, ale prináša nové poznatky z empirického štúdia psychologickej konštrukcie významu (László 2008). Vedecká naratívna psychológia sa vážne zaoberá vzájomnými vzťahmi medzi jazykom a psychologickými procesmi ľudí alebo medzi naratívom a identitou. To ju odlišuje od predošlých psychometrických výskumov, ktoré zisťovali korelácie medzi používaním jazyka a psychologickými stavmi (Pennebaker and King 1999; Pennebaker et al. 2003). Predpokladá, že štúdium naratívu ako nositeľa komplexných psychologických obsahov vedie k empiricky podloženému poznaniu o ľudskej spoločenskej adaptácii. Vo svojich životných príbehoch si jednotlivci, rovnako ako skupiny vo svojej histórii, skladajú významné udalosti vlastného života. V tejto kompozícii, ktorá je sama osebe konštrukciou významu, vyjadrujú spôsoby, ktorými organizujú svoje vzťahy k spoločnosti, alebo konštruujú vlastnú identitu. Organizačný ráz a skúsenostný charakter týchto príbehov naznačujú adaptabilitu správania rozprávačov a ich schopnosť spracovať udalosti.

Tab. č. 1

Vzťah vedeckej naratívnej psychológie k iným naratívnym prístupom

Kognitívny prístup	Prístup zameraný na osobnosť	Psychometrické skúmanie naratív	Hermeneutická narratívna psychológia	Vedecká naratívna psychológia
Kvantitatívna metodológia	Kvalitatívno- kvantitatívna metodológia	Kvantitatívna metodológia	Kvantitatívna metodológia	Kvantitatívna metodológia
Rozprávania ako nosiče informácií	Naratívna štruktúra je svojim obsahom komplexná	Psychologické koreláty používania jazyka alebo dôsledky naratívnej organizácie na mentálny život	Význam v sociálnom, kultúrnom a textuálnom kontexte	Naratív ako prostriedok prezentovania prežívania jedinca a skupiny
Naratívna štruktúra súvisí s organizáciou pamäti a pochopením príbehu	O naratívnej kompozícii sa uvažuje komplexne	Žiadny záujem o naratívnu štruktúru a kompozíciu	Naratívna kompozícia sa zakladá na záujme o konkrétny prípad	Naratívna kompozícia životných príbehov odráža psychologické stavy a kvality identity
Využívanie počítačovej technológie na meranie organizácie príbehov a simuláciu pochopenia príbehu	Využívanie počítačovej technológie pri frekvenčnej analýze psychologického obsahu	Využívanie počítačovej technológie na meranie frekvencie slov	Žiadne merania	Využívanie počítačovej technológie pre identifikovanie a meranie psychologicky zmysluplných prvkov a vzorov naratív

Ďalší významný príspevok naratívnej psychológie spočíva v tom, že si všimla korešpondencie medzi naratívnu a psychologickou organizáciou, konkrétne tú skutočnosť, že naratívne črty príbehov vlastnej identity, ako napríklad funkcie postáv, časové charakteristiky príbehu alebo rozprávačské perspektívy poskytnú informácie o vlastnostiach a podmienkach seba-reprezentácie. Podobne príbehy o svete odhalia psychologické črty spoločenských reprezentácií. V tomto zmysle vedecká naratívna

psychológia využíva poznatky naratológie. No kým naratológia skúma účinky naratívnej kompozície na čitateľovo chápanie a skúsenosť, vedecká naratívna psychológia sa sústreďuje na to, ako naratívna kompozícia odráža vnútorné stavy rozprávača. Vzťah vedeckej naratívnej psychológie k iným prúdom naratívnej psychológie zobrazuje tabuľka č. 1.

NARATÍVNA ANALÝZA

Spoločenské vedy tradične analyzujú naratívy tromi rôznymi spôsobmi. *Formálno-štruktúrálna analýza*, ktorú vytvorili ruskí formalisti, sa sústreďuje na úlohu lingvistiky a diskurzívnych štruktúr vo vytváraní významu. V psychológii tento prístup prevláda pri kognitívnom výskume produkcie a chápania príbehov. *Obsahová analýza* sa sústreďuje na sémantický obsah a pokúša sa ho kvantifikovať. V psychológii sa prirodzene klasifikuje a meria aj psychologický obsah. Hlavným obmedzením oboch analytických nástrojov je v prvom rade neistota, do akej miery sú konštrukty, získané pomocou nich, externe platné, a v druhom rade, neschopnosť vidieť kontext, v ktorom sa štruktúry alebo sémantický obsah nachádzajú. Toto druhé obmedzenie zneumožňuje formálno-štruktúrálnu i obsahovú analýzu zrekonštruovať pragmatický alebo psychologický význam textu. Avšak tretí typ naratívnej analýzy, *hermeneutická analýza*, prepája sociálny, kultúrny a textuálny kontext naratívu a interpretuje jeho význam na tomto pozadí. V psychológii to väčšinou znamená interpretáciu osobných príbehov vzhľadom na identitu. Platnosť interpretácie však nemožno empiricky overiť. Interpretácia sa odohráva na pozadí možného širokého kultúrneho, spoločenského a historického kontextu a týka sa záležitostí ako závažnosť, dialogickosť a hlas i pozícia rozprávača (Hermans 1996). Niektorí autori, ako napríklad Polkinghorn (1997), zdôrazňujú, že kvalitatívna naratívna psychológia sa dokonca nemusí zaoberať naratívnymi textami. Hlavnou požiadavkou podľa neho je naratívnosť interpretácie údajov pochádzajúcich z akéhokoľvek zdroja. Inými slovami, diskusia by mala byť 'príbehovým rozprávaním', resp. vysvetľovaním.

V spomínaných prístupoch sa zjavne odráža protiklad pozitivizmus vs hermeneutika alebo exaktné vedy vs humanitné vedy. Zatiaľ čo obsahová analýza postupuje cestou zdola-nahor, pričom sa pokúša skonštruovať význam zo základných prvkov naratívneho diskurzu, hermeneutika si osvojuje stratégiu zhora-nadol, v ktorej má absolútnu prioritu interpretačný horizont.

Vedecká naratívna psychológia sa usiluje o synchronizované aplikovanie metodológií zhora-nadol a zdola-nahor, pretože skúma mimoriadne komplexné otázky identity, kultúry a spoločnosti. Aby mohla skúmať skúsenostnú organizáciu a charakter životných a skupinových príbehov, vytvorila si metodológiu naratívnej psychologicko-obsahovej analýzy. Táto metodológia je založená na naratologických pojmoch a spoločensko-psychologických teóriách jazykových úzov. Naratológia opísala vymedzené množstvo prvkov a vymedzené množstvo variácií prvkov naratívnej kompozície. Tieto kompozičné faktory možno v diskurze spoľahlivo identifikovať. Naratívne komponenty zodpovedajú istým procesom alebo stavom skúsenostnej organizácie alebo psychologicko-obsahovej konštrukcie významu. Napríklad ak rozprávač použije pri rozprávaní o traumatických udalostiach nový retrospektívny pohľad, ktorý je v protiklade voči prežitému, ba i znovu prežívanému vnímaniu udalostí, naznačuje to jeho emocionálnu

vyrovnanosť. To znamená, že rozprávačovi sa podarilo spracovať negatívne zážitky a znovunastoliť integritu vlastnej identity. Pólya, László a Forgas (2005) urobili pokus, v ktorom uvedené predpoklady dokázali. Účastníci v ňom prerozprávali traumatické životné udalosti ako napríklad neúspešné umelé oplodnenie z rôznych naratívnych perspektív, to znamená z rôznych spätných pohľadov. Naratívne perspektívy, ktoré použili, možno ilustrovať nasledujúcimi úryvkami: “Čakala som v ordinácii ... vošla lekárka ... povedala mi, že sa to nepodarilo ...” (retrospektívny pohľad). “Bolo to v ordinácii... vidím lekárku, ako vchádza do miestnosti... nepamätám sa, ako sa to stalo...” (znova-zúčastnená perspektíva). Pri čítaní retrospektívnych príbehov v protiklade k znova-zúčastneným účastníkom vytrvalo hodnotili cieľovú osobu ako jedinca v stabilnejšom emocionálnom stave, na vyššej spoločenskej rovine a so stabilnejšou identitou. Lingvistické markery retrospektívnej, znova-zúčastnenej a zúčastnenej perspektívy pozri v tab. č. 2.

Tab. č. 2

**Lingvistické markery rôznych foriem zaujatia perspektívy
(podľa Pólya, László, Forgas 2005)**

Lingvistické markery	Retrospektívna forma	Zážitková forma	Metanaratívna forma
Časové deixy Slovesný čas Príslovky času	Minulý napr. Akkor (vtedy)	Prítomný napr. Most (teraz)	prítomný napr. Most (teraz)
Priestorové deixy Príslovky miesta Ukazovacie zámeno	napr. Ott (tam) napr. Az (ten)	napr. Itt (tu) napr. Ez (tento)	napr. Itt (tu) napr. Ez (tento)
Špecifické termíny	Termíny miesta a času e.g. Január, Budapešť	Citoslovčia e.g. Hupsz (hop)	Mentálne slovesá a modifikátory e.g. Emlékszem (pamätám sa), Valószínűleg (pravdepodobne)
Vetný typ	Len konštatovanie	Bez obmedzení	Bez obmedzení

Okrem týchto rôznych pohľadov naratíva obsahujú ďalšie kompozičné prvky, ako časová štruktúra a časová skúsenosť, aktivita postáv, osobné angažovanie, koherencia, hodnotenie, priestorové a interpersonálne vzťahy postáv atď. Toto obmedzené množstvo kompozičných prvkov korešponduje s podobne obmedzeným množstvom psychologických konštrukcií, hoci text môže byť na povrchu (t. j. lingvisticky) nekonečne variabilný. Na základe naratívnych kompozičných prvkov boli skonštruované algoritmy, ktoré dokážu automaticky rozpoznať a kvantitatívne spracovať lingvistické znaky každého prvku (Ehmann et al. 2007; Hargitai et al. 2007; László et al. 2007; Pohárnok et al. 2007; Pólya et al 2007).

Podobne ako akýkoľvek obsahový analytický výskum, aj naratívna psychologická obsahová analýza začína kvalitatívnymi rozhodnutiami, ktoré prisudzujú istým prvkom textu istý význam. V psychológii to zvyčajne znamená psychologický význam. Analýza však kvalitatívnou fázou nekončí. Naratívna psychologická obsahová analýza

za považuje obsahové analytické kódy za hodnoty psychologických premenných, ktoré možno kvantifikovať a štatisticky spracovať.

NARATÍVNY PRÍSTUP VO VÝSKUME SKUPINOVEJ IDENTITY

V nasledujúcej časti uvediem príklady, ako možno náš prístup využiť vo výskume skupinovej identity. Sociálna psychológia tradične skúma skupinovú identitu v rámci teórie sociálnej identity (Tajfel 1978; Tajfel a Turner 1986) a teórie sebakategorizácie (Turner, Hogg, Oakes, Reicher a Wetherell 1987; Turner 1999). Teória sociálnej identity (SIT) rozlišuje medzi osobnými identitami (medzipersonálne spektrum) a sociálnymi identitami (medziskupinové spektrum). Osobná identita odráža sebadefinície v zmysle osobných atribútov, zatiaľ čo sociálna identita znamená, ako sa ľudia vnímajú ako príslušníci sociálnych kategórií. V súhrne SIT sa tvrdí, že na medziskupinové vzťahy vplyva interakcia poznania (identifikácia so sociálnou kategóriou), ďalej motivácia (pozitívne sa odlišovať od inej skupiny a dosiahnuť pozitívnu sociálnu identitu), porovnanie sociálneho statusu a spoločensko-historické komponenty.

Turner (1975, 10) tvrdí, že medziskupinové správanie možno považovať za proces súťaženia o pozitívnu identitu. V okamihu, keď jasne vystúpi rozlíšenie na „my a oni“, zmení sa spôsob, akým ľudia nazerajú na seba a na iných. Podľa Turnera (1999) SIT jednoznačne oddeľuje individuálne a skupinové správanie, ale neodpovedá na otázku, ako sa sociálne identity stávajú zreteľnými.

Turner a kolektív (1987) prešli od dôrazu na medziskupinové správanie k teoretickému spracovaniu vnútroskupinových procesov. Tvrdili, že identita operuje skôr na rozličných rovinách inkluzivity, prepájania, než ako dynamický posun medzi dvoma pólmi. Rozlišovali tri roviny: nadradená rovina (jedinec ako ľudská bytosť), stredná rovina (sociálna identita) a podradená rovina (osobná identita). Prevalha istého aspektu identity môže byť v niektorých situáciách výraznejšia, zatiaľ čo ďalšie dve sú poddimenzované. V teórii sebakategorizácie je preto identita flexibilnou konštrukciou a nie je statická.

Spoločenská kategorizácia vzniká vtedy, keď sa sociálne kategórie vnímajú ako výraz sociálnej reality a keď tieto kategórie poskytnú prostriedky diferenciacie od vonkajšej skupiny.

Jedna z najvýznamnejších kritických výhrad voči SIT a SCT spočíva v tom, že obe teórie sa sústreďujú na motivačný a kognitívny základ príslušnosti k skupine, pričom prehliadajú obsah a kvalitatívny charakter identity (Breakwell 2001; Duveen 2001). Tieto aspekty skupinovej identity je lepšie hľadať v kolektívnych reprezentáciách skupinovej histórie (László 2008). Tak ako životné príbehy odhaľujú individuálnu identitu, jej stabilitu, kontinuitu, silu, komplexnosť, integráciu, reguláciu emócií atď., naratíva, ktoré si vytvára skupina, informujú o rovnakých aspektoch skupinovej identity. V tomto zmysle historické naratívy národa odrážajú jeho konštrukciu identity, stavy identity a spracovávanie prípadných historických tráum. Ak automatizovaná obsahová analýza, aplikovaná na naratívne kategórie individuálnych životných príbehov, pomáha objasniť dôležité prvky osobných identít (László 2008), potom naratívna psychologická obsahová analýza príbehov z minulosti národa je schopná preskúmať všetky sociálne reprezentácie – symbolické konštrukcie – ktoré vyznačujú mies-

to a rolu skupiny vo svete, a dokážu jasne načrtnúť aj emočnú štruktúru skupinovej identity.

KONANIE (AGENCY)

Konanie je kľúčovou kategóriou naratívnej konštrukcie. Je to zároveň jeden zo základných definujúcich rozmerov pri posudzovaní seba, iných ľudí a skupín. Týka sa vykonávania úloh a dosahovania cieľov a obsahuje vlastnosti, ako výkonnosť, kompetencia, aktivita, vytrvalosť a energickosť (Wojciszke a Abele 2008). Konanie zahŕňa širokú škálu psychologických podôb, napríklad kapacitu, expanziu, moc, dominantnosť, separáciu a nezávislosť. Harter (1978) definuje túžbu ovládať svoje prostredie alebo mať naň vplyv ako účelovú motiváciu. Deci (1975) prisudzuje vnútornú kontrolu konania vnútornej motivácii. DeCharms (1968) vo svojej definícii považuje ciele správanie jedinca za ľudskú dispozíciu zámerne vyvolávať zmeny. Všetky spomenuté psychologické fenomény opisujú intencionalitu a túžbu formovať fyzické a sociálne prostredie človeka. Bandura (1989, 1994) definuje sebaefektívnosť alebo osobnú efektívnosť ako vieru alebo myšlienku, že jednotlivci sú schopní dosiahnuť postavené ciele a môžu si udržať kontrolu nad tým, čo sa deje v ich živote. To v skutočnosti znamená veriť v samých seba. Očakávanie jednotlivcov v oblasti vlastnej efektívnosti súvisia s ich efektívnosťou v praxi: viera v efektívnosť motivuje ľudí vložiť viac námahy do dosiahnutia cieľov a v stresovej situácii pociťovať menší tlak alebo menej nepríjemných pocitov. Yamaguchi (2003) hľadá vzťah medzi kontrolou, osobnou efektívnosťou a psychologickým konštruktom autonómie: úspešná priama osobná kontrola vedie k efektívnosti, ktorá je základom pocitu autonómie.

Za agensov možno považovať nielen jednotlivcov, ale aj skupiny – pretože sú schopné cielene sa správať a pôsobiť na vlastné prostredie. Hamilton (2007) rozoznáva pri výskume skupinovej percepcie dva prístupy ku konaniu: jedna z nich považuje konanie za schopnosť efektívneho činu (Abelson, Dasgupta, Park & Banaji 1998; Brewer, Hong & Li 2004), druhá zdôrazňuje funkciu mentálnych stavov (Morris, Menon & Ames 2001). Spencer-Rogers, Hamilton a Sherman merali skupinové konanie (2007) prostredníctvom štyroch položiek: skupina je „schopná ovplyvniť iných“; je „schopná dosiahnuť svoje ciele“; je „schopná konať kolektívne“ a je „schopná dosiahnuť výsledky“. Kashima (2005) určuje vnímanie konania pomocou deviatich položiek, mapujúcich psychické stavy (presvedčenia, túžby a intencie), ktoré sú podľa neho základom skupinového konania.

KONANIE A IDENTITA

Konanie je dôležitou súčasťou osobnej a sociálnej identity prinajmenej v západných kultúrach. Aby jedinec dosiahol dobre usporiadanú a adaptatívnu dospelú identitu, musí získať autonómiu, ktorá sa prejavuje v konaní v rôznych životných situáciách (McAdams 2001). Súčasný naratívne modely identity rekonštruujú osobnú identitu zo životných príbehov (Bamberg a Andrews 2004; Brockmeier a Carbaugh 2001; Freeman 1993; McAdams 1985). Podobne ako individuálnu identitu, aj skupinovú identitu možno zrekonštruovať z naratívov o minulosti skupiny. Reprezentácie histórie vyjadrujú psychologické vlastnosti národnej identity ako napríklad stabilitu alebo zraniteľnosť, silu alebo slabosť, autonómiu alebo závislosť atď. (László 2008; Liu

a László 2007). Rozdiely v tom, či sa účinné konanie pripisuje prostrediu vo vnútri skupiny (in-group) alebo prostrediu mimo skupiny a inej skupine (out-group) môžu byť citlivým indikátorom spomínaných stavov identity.

LINGVISTICKÉ MARKERY KONANIA

Naratívny jazyk je schopný predstaviť konanie postáv v naratívoch rôznymi spôsobmi. Konanie možno najlepšie znázorniť činným a trpným rodom. Činný rod, napríklad „Maďari obsadili svoje územie“ obsahuje oveľa aktívnejší stupeň konania ako trpný rod vo vete „Územie bolo obsadené Maďarmi“. V jazykoch, ktoré trpný rod nepoužívajú často alebo vôbec, môžu pasivitu vyjadrovať všeobecné podmety, stojace namiesto konkrétnych podstatných mien alebo osobných zámen.

Ďalší spôsob, ako vyjadriť konanie, je tematizácia. Tá totiž ukazuje, kto je ústrednou postavou udalosti, ktorú text predkladá. Vo vete sa informácia o téme umiestňuje na začiatok; keďže prvé slovo máva gramatické postavenie podmetu hlavnej (jednoduchej) vety, často sa spája so slovesami v trpnom rode (napríklad v angličtine, pozn. prekl.). Vo vete „John pozdravil Mary“ je témou John, zatiaľ čo vo vete „Mary bola pozdravená Johnom“ je témou Mary. Hoci jazyky sa vo vyjadrovaní tematizácie môžu líšiť, tematická informácia sa vo vetách vždy nachádza na prvom mieste (Semin 2000). Turnbull (1994) ukázal, že tematizovaná postava, stojaca na prvom mieste, nesie väčšiu zodpovednosť za etiku udalostí, takže jej konanie sa považuje za významnejšie.

Existuje však aj tretí spôsob, ktorý menej súvisí s gramatickou stavbou a väčšmi s implicitnou sémantikou slovíec (Brown a Fish 1983). Slovesá majú implicitný aktívny alebo pasívny význam. Stávať, budovať alebo bojovať sú vysoko aktívne slovesá, zatiaľ čo trpieť, ležať alebo počúvať navodzujú asociácie s pasivitou.

A napokon, určité zmenené tvary slovíec vyjadrujúci zámery a túžby podľa Kashimu (2005) tiež zobrazujú konanie. Tých aktérov (alebo skupiny aktérov), ktorým v priebehu rozprávania prisudzujeme mnoho zámerov, vnímame ako schopných dosiahnuť ciele; presne naopak od aktérov, ktorým prisudzujeme málo intencií, ale veľa prekážok. Keď študujeme zámery, prekážky a možnosti, robíme zrozumiteľným kontext činnosti. To pravdepodobne zohráva úlohu v procese hodnotenia a prisudzovania takých vlastností ako kontrola, zodpovednosť a efektívnosť, ktoré sú zase dôležité pri oceňovaní činov a príbehu jednotlivca alebo skupiny. Podobne, vysoký stupeň intencionality a nízky stupeň prekážkovosti v naratívoch jednotlivcov alebo skupín naznačuje stabilnú, dobre usporiadanú a autonómnu identitu.

ANALYTICKÝ NÁSTROJ

Za podpory Abelsona, Dasguptu, Parka a Banaji-ho (1998) a Brewera, Honga, a Li-ho (2004), ktorí odvodzujú stupeň konania z uskutočnených akcií, vznikol počítačový algoritmus, mapujúci v textoch aktívne a pasívne slovesá. Program bol vyvinutý v NooJ, v integrovanom lingvistickom prostredí (Silberstein 2008). Tento softvér umožňuje morfo-syntaktickú, čiže textuálnu úroveň analýzy. Okrem toho, že pre potreby prieskumu vytvoril slovníky sledujúce obsah, umožnil za pomoci lokálnych gramatík identifikovať aj gramatické štruktúry vo všeobecných (napr. sloveso + neurčitok), ale aj konkrétnych prípadoch (napr. akákoľvek forma slovesa ísť + neurčitok).

Z toho vyplýva, že dokáže vyhľadávať nielen konkrétne slová, ale aj slovné spojenia a rôzne kontexty textu, ktoré sú pre význam podstatné. V izolujúcich jazykoch ako angličtina stačí zostaviť slovník. Ale v aglutinačných jazykoch ako maďarčina slovník na rozlíšenie rôznych slovných spojení nestačí. Morfológická komplexnosť znemožňuje použitie jednoduchých slovníkov. Pri nich treba skúmať nielen slová, ale aj gramatické vzťahy medzi nimi. NooJ disponuje možnosťou postaviť okolo slov lokálne gramatiky. Lokálne gramatiky môžu potom nájsť a poskytnúť rôznym pádom a ohýbaným tvarom slovíes potrebné zázemie.

Základom programu je aktívny-pasívny slovník. Desatisíc najpoužívanejších slovíes je rozdelených do rôznych skupín. Sloveso sa považuje za aktívne, keď sa vzťahuje na zámernú činnosť, ktorá má agensa (konateľa) a dosah na prostredie.

„Maďarské vojsko **okupovalo** Bácsku, trojuholník Baranya a Muraköz.“

„Rákóczi **sa obrátil** na francúzskeho kráľa o pomoc.“

„Maďarsko **prijalo pomoc** v zmiernení dlhov ríše.“

„**Rozhodol sa** spáchať samovraždu 3. apríla 1941.“

Slovesá indikujúce zmenu stavu alebo činnosti program klasifikuje ako pasívne. Tieto činnosti sa vzťahujú na zmeny mimo dosahu jednotlivca, napríklad zmeny v konkrétnych okolnostiach alebo mentálne zmeny. Napríklad:

„Neskôr sa centrami imigrácie **stali** Paríž a Londýn.“

„Do roku 1917 sa revolty a dezertácie **stali** v armáde bežnými.“

„Na základe tohto sa naša krajina **dostala** do úplne nových podmienok.“

„Tridsať percent maďarských občanov, čiže 3,3 milióna Maďarov, sa **dostalo** pod cudziu nadvládu.“

Ďalším krokom programu je nastaviť kontextuálne rozlišovanie slovíes. Graf aktivity-pasivity pozostáva z lokálnych pravidiel na príkladoch deväťstoštyridsaťjeden aktívnych a dvestotridsať pasívnych slovíes.

Algoritmus dokáže vyhľadáť lingvistické štruktúry aktivity-pasivity v texte, čo umožní kvantitatívnu analýzu aktivity každej postavy. Čím vyšší je pomer aktivity voči pasivite, inými slovami, čím viac aktívnych idiomov na rozdiel od pasívnych sa v texte nachádza, tým väčšia postava vystupuje vo vyrozprávaných príbehoch ako účinný aktér a tým väčší má vplyv na prostredie. Pri opačnom pomere to platí rovnako.

Algoritmus intencionality-prekážky: Zámernosť možno vyjadriť nielen intencionálnymi pomocnými slovesami ako chcieť, túžiť, môcť atď., ale aj intencionálnymi podstatnými menami, príslovkami, prídavnými menami a predložkami, ako aj niektorými podmieňovacími tvarmi a vedľajšími vetami. Podobne, vyjadrenie prekážky tiež disponuje širokou škálou lexikálnych a gramatických výrazov. Aj pre ne, rovnako ako pre algoritmus aktivity-pasivity, sa skonštruovali lokálne gramatiky, ktoré mapujú všetky lingvistické formy zámeru a prekážky.

PREDPOKLADY

Kontext akcie sa stáva pre príjemcu zrozumiteľným vtedy, keď vníma lingvisticky vyjadrený pomer aktivity a pasivity. Preto ich formy zohrávajú významnú úlohu nielen pri hodnotení a prisudzovaní vlastností ako kontrola, zodpovednosť a efektívnosť, ale aj ďalej, pri hodnotení činov v príbehu jednotlivca alebo skupiny. Tých aktérov

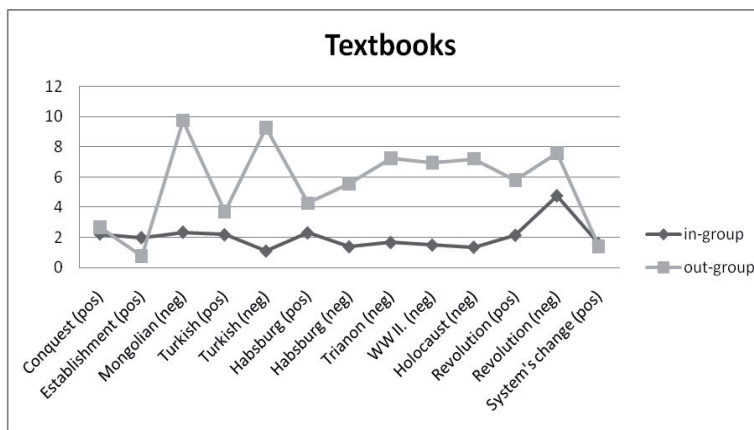
(alebo skupiny aktérov), ktorým sa v príbehu prisúdi vysoký stupeň aktivity a veľké množstvo intencií, vníma príjemca ako schopných konať, a tým dosiahnuť svoj cieľ, na rozdiel od aktérov, ktorým príbeh prisúdi málo intencií, ale veľa prekážok. Inými slovami, vysoký stupeň aktivity a intencionality a nízky stupeň prekážkovosti v naratívoch indikuje stabilnú, dobre usporiadanú a autonómnu identitu. Vyšší stupeň aktivity a intencionality prisudzovaný vlastnej skupine možno v naráciách traumatických udalostí považovať za indikátor rozpracovania týchto udalostí.

METÓDA

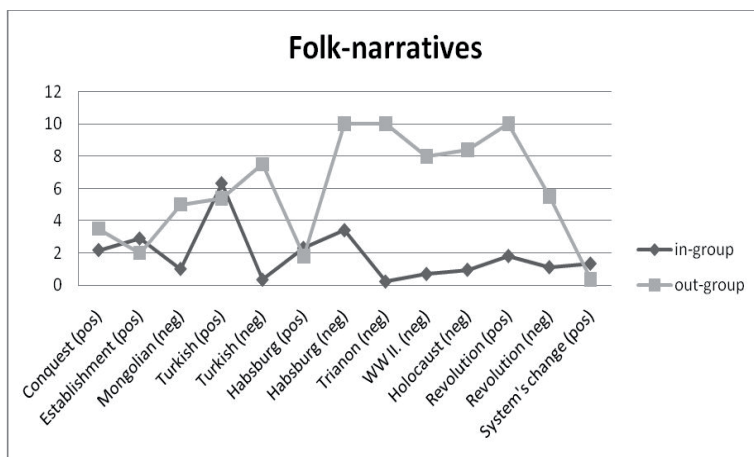
Predložený výskum sa zamerlal na naráciu desiatich najdôležitejších udalostí histórie Maďarska (tab. č. 1.). Skúmali sa dva textové korpusy. Prvý z nich tvorili texty, týkajúce sa daných udalostí, vybrané zo súčasných učebníc dejepisu pre žiakov základných a stredných škôl – spolu asi stopäťdesiat tisíc slov. Druhým bol korpus ľudovohistorických narácií, zostavený informátormi, ktorých vybrali stratifikovaným výberom podľa rodu, veku, vzdelania a etnického pôvodu zo vzorky asi päťsto osôb. Korpus obsahuje dvetisíc príbehov o tých istých desiatich udalostiach z dejín Maďarska (asi šesťdesiatštyri tisíc slov).

Texty oboch korpusov sme analyzovali algoritmiami aktivita-pasivita a intencionalita-prekážka. Frekvencia výrokov bola spracovaná tak, aby sme získali indikátory konania pri každej udalosti pre maďarské spoločenstvo a pre iné spoločenstvá.

Frekvenciu aktivity sme delili pasivitou a frekvenciu intencií prekážkami. Celkový index konania sa vypočítal ako priemer týchto dvoch pomerov.

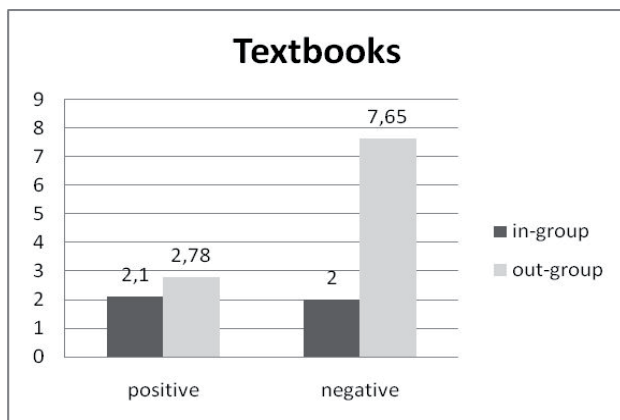
Obr. 1 Pripisovanie konania svojej (in-group) a inej (out-group) skupine v učebniciach dejepisu
 Conquest =dobytie; Establishment= založenie; System change= zmena systému; WW II.=2. svetová vojna

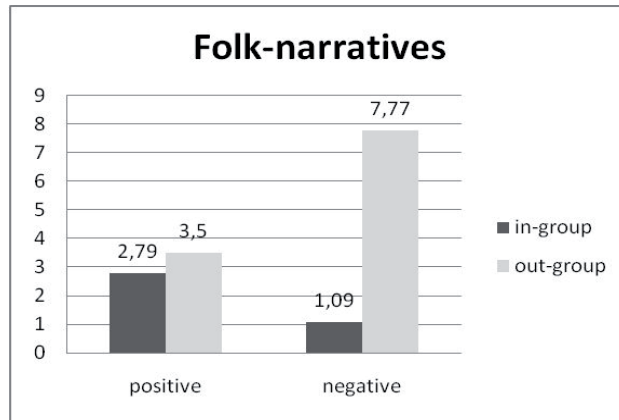
Obr. 2 Pripisovanie konania svojej (in-group) a inej (out-group) skupine v ľudových naratívoch
 Conquest =dobytie; Establishment= založenie; System change= zmena systému; WW II.=2. svetová vojna

VÝSLEDKY

Celkové výsledky znázorňujú obr. 1 a 2. Už bez štatistickej analýzy vidieť, že miera konania maďarskej skupiny je omnoho nižšia ako miera konania prisudzovaná iným, prípadne cudzím skupinám. Celkove sa vzor výsledkov, získaný z výskumu učebníc dejepisu a z výpovedí ľudí, veľmi zhoduje. Okrem niektorých pozitívnych udalostí (ale nie všetkých!), ako napríklad obsadenie nového územia, založenie štátu, víťazné fázy oslobodzujúcich bojov, a zmeny politického systému, texty znázorňujú maďarské postavy a maďarskú skupinu ako menej aktívnych a menej intencionálnych ľudí, ktorí navyše čelia väčším prekážkam ako vonkajšie skupiny. Ľudové naratívy vyjadrujú tento vzor markantnejšie ako učebnice. Zatiaľ čo učebnice prisudzujú vyššiu mieru konania cudzím skupinám, ktoré dobyli Maďarsko v dávnej minulosti (Mongoli, Turci), osobné naratíva ľudí chápu vonkajšie skupiny, ktoré si podmanili Maďarov v 20. storočí, napríklad v prvej a druhej svetovej vojne, v období Holokaustu alebo revolú-

Obr. 3 Pripisovanie konania svojej (in-group) a inej (out-group) skupine v pozitívnych verzus negatívnych historických udalostiach v učebniciach dejepisu

Obr. 4 Pripisovanie konania svojej (in-group) a inej (out-group) skupine v pozitívnych verzus negatívnych historických udalostiach v ľudových naratívoch

cie z r. 1956, ako oveľa aktívnejšie. A súčasne, práve v týchto historických udalostiach pripisujú ľudové naratívy Maďarom minimálnu alebo žiadnu mieru konania.

Obrázky č. 3 a 4 znázorňujú tieto nezrovnalosti formou grafu. Ľudové naratívy majú sklon vykresľovať vnútroskupinové i mimoskupinové dianie s vyššou mierou konania ako učebnice. Výnimkou je vnútroskupinové dianie v negatívnych udalostiach, kde je stupeň konania Maďarov extrémne nízky.

DISKUSIA

Aké závery možno na základe týchto výsledkov vyvodiť pre maďarskú národnú identitu? Hoci z teórií a výskumov procesov prisudzovania je dobre známe tvrdenie, že ľudia zvyčajne prisudzujú úspech alebo víťazstvo vnútorným príčinám a neúspech alebo porážku vonkajším (Forgas 1985), v osobných výpovediach sa táto črta prejavuje obzvlášť markantne. V negatívnych historických udalostiach Maďari sami seba vykresľujú ako pasívnych jedincov bez cieľov, ktorí musia čeliť iba prekážkam, zatiaľ čo vonkajšie skupiny sú v rovnakých udalostiach vykreslené ako vysoko intencionálne a aktívne. Tieto výsledky vystupujú do popredia najmä v interpretáciách Trianonskej mierovej dohody. Mnohé historické texty tvrdia, že Trianonská dohoda bola pre maďarskú národnú identitu po prvej svetovej vojne traumatickým zážitkom a že táto trauma pretrváva dodnes (Romsics 2001; Ormos 1983). Skutočnosť, že učebnice i osobné naratíva znázorňujú Maďarov v súvislosti s touto negatívnou udalosťou ako bezmocných a bezbranných, túto interpretáciu ešte zvyrazňujú. Prisudzovanie mimoriadne nízkeho stupňa konania počas negatívnych udalostí naznačuje, že učebnice dejín a ľudové naratíva šíria predstavu o zraniteľnosti a nestabilnosti maďarskej národnej identity. A súčasne nízky stupeň aktivity a intencionality vo vnútri skupiny ako opak extrémne vysokého stupňa aktivity iných skupín počas traumatických udalostí naznačuje, že sa doposiaľ príliš nedarí podobné traumy spracovať. Zistili sme však aspoň dve pozitívne charakteristiky maďarskej identity. Po prvé, spomínané tendencie sa menej prejavujú v učebniciach ako v ľudových naratívoch. Zatiaľ čo v komunikačných formách kolektívnej pamäti (Assmann 1992), napríklad v spomínaných ľudových naratívoch, sa Maďari stávajú obeťami invázií veľkých impérií, učeb-

nice dejepisu priznávajú Maďarom relatívne viac konania. To naznačuje, že spracovanie národných tráum už začalo, prinajmenej na rovine historiografie. Po druhé, v udalostiach z nedávnej minulosti, či už negatívnych (1956) alebo pozitívnych (zmena politického systému), narastá prisudzovanie stupňa konania svojej skupine v pomere k skupinám iných. Aj tieto výsledky naznačujú stabilizáciu národnej identity. Celý proces je však veľmi pomalý. Podľa historikov niekoľko generácií Maďarov vyrástlo s pocitom, že nemôžu ovplyvniť svoj osud a že za svoj život nie sú zodpovední. Nevedia si zvyknúť na nezávislosť a na demokraciu (Ormos, 2005). Výsledky výskumu, týkajúceho sa systémových zmien, potvrdzujú toto pozorovanie. Pri zobrazovaní pozitívnych udalostí je síce konanie iných skupín relatívne nízke, ale konanie vlastnej skupiny je vôbec najnižšie, rovnako v naratívoch bežných ľudí, ako v príbehoch z učebníc. Tento výsledok demonštruje, že pád socializmu, ktorý by mohol byť označený za významný čin a tým poslúžiť reintegrácii maďarskej národnej identity, sami Maďari znázorňujú ako udalosť mimo svojho dosahu alebo kontroly.

Volkan (1997, 3) o zjednotení Nemecka píše: „Berlínsky múr nespadol. Bol rozbitý, slávnostne, kus po kuse, tehla po tehle, počnúc 9. novembrom 1989. Časti múra si rozobrali ako suveníry tí, ktorí ho zhodili – niektoré z nich sa potom objavili v západných obchodoch ako mementá skončenej Studenej vojny.” Toto oslavné konanie v maďarských naratívoch chýba.

Preložila Dobrota Pucherová

Odborne zrevidovala Prof. PhDr. Viera Bačová, DrSc.

LITERATÚRA

- ABELSON, R. P., DASGUPTA, N., PARK, J., BANAJI, M. R. (1998): Perception of the collective other. *Personality and Social Psychology Review*, 2, 243–250.
- BAMBERG, M., ANDREWS, M. (2004): Introduction. In: Bamberg, M. and Andrews, M. (eds.): *Considering Counter-Narratives: Narrating, resisting, making sense*. Amsterdam: John Benjamins.
- BANDURA, A. (1994): Self-efficacy. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior* (Vol. 4, pp. 71–81). New York: Academic Press.
- BREAKWELL, G. M. (2001). Social representational constraints upon identity. In K. D. Deaux & G. Philogène (Eds.). *Representations of the social* (s. 271–284). Malden: Blackwell Publishing.
- BREWER, M. B., HONG, Y., LI, Q. (2004): Dynamic entitativity: Perceiving groups as actors. In V. Yzerbyt, C. Judd, and O. Corneille (Eds.), *The psychology of group perception: Perceived variability, entitativity, and essentialism* (s. 25–38). New York: Psychology Press.
- BROCKMEIER, J., CARBAUGH, D. (eds.): *Narrative and identity*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- BROWN, R., FISH, D. (1983) The psychological causality implicit in language. *Cognition*, 14, 237–273.
- BRUNER, J. (1986): *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge: Harvard University Press.
- BRUNER, J. (1990): *Acts of Meaning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- DECHARMS, R. (1968). *Personal causation*. New York: Academic Press.
- DECI, E. L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum.
- DUVEEN, G. (2001). Representation, Identities, Resistance. In K. D. Deaux & G. Philogène (Eds.). *Representations of the Social* (s. 271–284). Malden: Blackwell Publishing.
- EHMANN, B., GARAMI, V., NASZODI, M., KIS, B., LÁSZLÓ, J. (2007): Subjective Time Experience: Identifying Psychological Correlates by Narrative Psychological Content Analysis. *Empirical Culture and Text Research*, 3, 14–25.
- FREEMAN, M. (1993): *Rewriting the self: History, memory, narrative*. London: Routledge.
- HAMILTON, D. L. (2007): Understanding the complexities of group perception: Broadening the domain. *European Journal of Social Psychology* 37, 1077–1101.

- HARGITAI, R., NASZÓDI, M., KIS, B., NAGY, L., BÓNA, A., LÁSZLÓ, J. (2007): Linguistic markers of depressive dynamics in self-narratives: Negation and self-reference. *Empirical Culture and Text Research*, 3, 26–38.
- HARTER, S. (1978): Effectance motivation reconsidered: Toward a developmental model. *Human Development*, 6, 34–64.
- HERMANS, H. J. M. (1996): Voicing the self: From information processing to dialogical interchange. *Psychological Bulletin*, 119, 31–50.
- KASHIMA, H. Y. et al. (2005): Culture, essentialism, and agency: Are individuals universally believed to be more real entities than groups? *European Journal of Social Psychology*, 35, 147–169.
- LÁSZLÓ, J. (2008): *The Science of Stories: An Introduction to Narrative Psychology*. New York and London: Routledge
- LÁSZLÓ, J., EHMANN, B., PÓLYA, T., PÉLEY, B. (2007): Narrative psychology as science. *Empirical Culture and Text Research*, 3, 1–13.
- LIU, J. H., LÁSZLÓ, J. (2007). A narrative theory of history and identity: Social identity, social representations, society and the individual. In: G. Moloney, I. Walker (eds.): *Social representations and history*. Palgrave-Macmillan, 85–107.
- MCADAMS, D. P. (1985): *Power, intimacy, and the life story: Psychological inquiries into identity*. New York: Guilford Press.
- MORRIS, M. W., MENON, T., AMES, D. R. (2001): Culturally conferred conceptions of agency: A key to social perception of persons, groups, and other actors. *Personality and Social Psychology Review*, 5, 169–182.
- PENNEBAKER, J. W., KING, L. A. (1999): Linguistic styles: Language use as an individual difference. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 1296–1312.
- PENNEBAKER, J. W., MEHL, M. R., NIDERHOFFER, K. G. (2003): Psychological aspects of natural language use: Our words, our selves. *Annual Review of Psychology*, 54, 547–77.
- POHÁRNOK, M., NASZÓDI, M., KIS, B., NAGY, L., BÓNA, A., LÁSZLÓ, J. (2007): Exploring the spatial organization of interpersonal relations by means of computational linguistic analysis. *Empirical Culture and Text Research*, 3, 39–49.
- POLKINGHORNE, D. E. (1988): *Narrative Knowing and the Human Sciences*. Albany: SUNY Press.
- POLKINGHORNE, D. E. (1997): Reporting qualitative research as practice. In Tierney, W. G. and Lincoln, Y. S. (eds.): *Representation and the text: Re-framing the narrative voice*. Albany, NY: SUNY Press, 1–21.
- PÓLYA, T., LÁSZLÓ, J., FORGAS, J. P. (2005): Making sense of life stories: The role of narrative perspective in communicating hidden information about social identity and personality. *European Journal of Social Psychology*, 35, 785–796
- PÓLYA, T., KIS, B., NASZÓDI, M., LÁSZLÓ, J. (2007): Narrative perspective and the emotion regulation of a narrating person. *Empirical Culture and Text Research*, 3, 50–61.
- RICOEUR, P. (1981–1987): *Time and Narrative*. Chicago: University of Chicago Press. 1–23.
- RICOEUR, P. (1991): L'identité narrative. *Revue de Sciences Humaines*, 221, 35–47.
- ROMSICS, I. (2001): *A trianoni békeszerződés*. (The Trianon peace treaty) Budapest: Osiris Kiadó.
- SARBIN, T. R. (1986): The Narrative as a Root Metaphor for Psychology. In: Sarbin, T. R. (ed.): *Narrative Psychology. The Storied Nature of Human Conduct*. New York: Praeger, 3–21.
- SEMIN, G. R. (2000): Language as a cognitive and behavioral structuring resource: Question-answer exchanges. In: Stroebe, W., Hewstone, M. (eds): *European review of social psychology* (Vol. 11.). Chichester, New York –John Wiley and Sons, LTD, 75–104.
- SPENCE, D. P. (1982): *Narrative truth and historical truth. Meaning and interpretation in psychoanalysis*. New York: Norton.
- SPENCER-ROGERS, J., HAMILTON, D. L., SHERMAN, S. J. (2007): The central role of entitativity in stereotypes of social categories and task groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 369–388.
- TAJFEL, H. (1978): Differentiation Between Social Groups: *Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations*. London: Academic Press.
- TAJFEL H., TURNER J. C. (1986): The social identity theory of intergroup behavior. In: S. Worchel, W.

- G. Austin (eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson Hall.
- TURNBULL, W. (1994): Thematic structure of descriptions of violent events influences perceptions of responsibility: A thematic structure effect. *Journal of Language and Social Psychology*, 13, 2, 132–157.
- TURNER J. C., HOGG, M. A., OAKES, P., REICHER, S. D., WETHERELL, M. S. (1987): *Rediscovering the Social Group: A Self-categorization Theory*. Oxford: Blackwell.
- TURNER, J. C. (1999) Some current issues in research on social identity and self-categorization. In: N. Ellemers, R. Speras and B. Doosje (eds.) *Social Identity*. Oxford: Blackwell.
- TURNER, V. (1981): Dramas, Field, and Metaphors: Symbolic Action in Human Society. In: W. J. T. Mieschel (ed.) *On Narrative*. Chicago: Chicago University Press. 317–164.
- VOLKAN, A. (1997): *Blood lines. From ethnic pride to ethnic terrorism*. Westview Press, Boulder, Colorado.
- WHITE, H. (1973): *Metahistory*. Baltimore: Johns Hopkins UP.
- WHITE, H. (1981): The value of narrativity in the representation of reality. In: Mitchell, W. J. T. (ed.): *On narrative*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- WOJCISZKE, B., ABELE, A. E. (2008): The primacy of communion over agency and its reversals in evaluations. *European Journal of Social Psychology*, 38, 1139–1147.

NARRATIVE PSYCHOLOGY AS SCIENTIFIC ENDEAVOR FOR STUDYING IDENTITY STATES OF INDIVIDUALS AND GROUPS

**Scientific narrative psychology. Narrative categories. Language technology.
Personal and group identity.**

Narratives are generally conceived as accounts of events, which involve some temporal and/or causal coherence. Recently, a new direction of narrative psychology has emerged, which draws on the scientific traditions of psychological study, but adds to the existing theories by pursuing the empirical study of psychological meaning construction (László, 2008). Scientific narrative psychology takes seriously the interrelations between language and human psychological processes or narrative and identity. This is what discriminates it from earlier psychometric studies, which established correlations between language use and psychological states (Pennebaker and King 1999; Pennebaker et al. 2003). It assumes that studying narratives as vehicles of complex psychological contents leads to empirically based knowledge about human social adaptation. Individuals in their life stories, just like groups in their group histories, compose their significant life episodes. In this composition, which is meaning construction in itself, they express the ways in which they organize their relations to the social world, or construct their identity. Organizational characters and experiential qualities of these stories tell about the potential behavioral adaptation and the coping capacities of the storytellers.

Prof. Dr. János László
MTA Pszichológiai Intézete / Institute for Psychology - Hungarian Academy of Sciences
1132 Budapest XIII.
Victor Hugo u. 18-22.
Hungary

PTE BTK Pszichológiai Intézet / Institute of Psychology - University of Pécs
7624 Pécs
Ifjúság u. 6.
Hungary
laszlo@mtapi.hu